

PRIJEDLOG NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA

Za nastavni predmet

BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

(za prvi razred srednjih stručnih škola u četverogodišnjem trajanju)

Godišnji fond časova – od 105 do 111

(Napomena: nastavnici čiji plan i program u četverogodišnjim stručnim školama u drugom razredu ima 105 časova na godišnjem nivou, smanjit će broj časova utvrđivanja u oblasti jezika)

Nedjeljni fond časova - 3

Ciljevi i zadaci

Cilj nastave maternjeg jezika je da kod učenika razvije estetski kriterij za sve ono što je univerzalno vrijedno i dobro i sposobnost za razumijevanje književnih pojava u svjetskoj književnoj riznici bez zapostavljanja ili forsiranja pojedinih književnih sadržaja, uz unapređivanje jezičke i funkcionalne pismenosti.

U okviru predmeta bosanski jezik i književnost jedan od osnovnih ciljeva jeste dalji razvoj jezičkih i komunikativnih kompetencija proširivanjem znanja o jeziku, književnosti i kulturi.

Shodno ciljevima nastave u okviru ovog predmeta učenici treba da razviju jezičke sposobnosti i na taj način stiču pozitivno mišljenje o ulozi i značaju bosanskog jezika kao njihovog maternjeg jezika.

Učenici podstiču razvoj mišljenja i ovladavaju sopstvenim misaonim procesima; učenici stvaraju kritički stav prema stvarnosti i bogate maštu i razvijaju kreativnost ličnog izraza razvijajući svijest o sopstvenoj kulturi i tradiciji.

Učenici u okviru programa bosanskog jezika i književnosti koriste receptivne jezičke vještine (slušanje, čitanje) u različitim komunikativnim situacijama; učenici koriste vještine jezičke produkcije (govorenje, pisanje) u različitim komunikativnim situacijama.

Učenici čitaju i razumijevaju tekstove iz nacionalne i opšte književnosti i kulturne baštine.

Zadaci nastave maternjeg jezika su da:

- Učenici razviju sposobnost za samostalnu interpretaciju i istraživanje književnih djela i nauče da pristupaju stručnoj literaturi o književnosti.

- se učenici dobro služe književnim jezikom.

- se učenici u potpunosti osposobe za izražajno čitanje i logičko i kritičko shvatanje pročitanoog teksta.

- postupno upoznaju pravopis i gramatiku bosanskog jezika.

- se osposobe za pravilno usmeno i pismeno izražavanje.

- Učenici doživljavaju, tumače i ocjenjuju književno djelo.
- učenici razlikuju književne pravce, epohe, stilska razdoblja, kao i specifične književne pojave. U oblasti književne hronologije učenici treba da znaju vrijeme, stilske osobine, centre, predstavnike, djela i vrste karakteristične za pojedino razdoblje.
- učenici upoznaju pravila sastavljanja i stiliziranja tekstova.
- da se kod učenika razvije ljubav prema maternjem jeziku i narodu koji se tim jezikom izražava i ostvaruje svoja kulturna dobra;
- da se kod učenika podstakne želja za spoznavanjem, učenjem i što sigurnijom upotrebom svog jezika, ali i volju da se vlastitim naporima i mogućnostima ta želja ostvaruje kao pozitivan, tolerantan i kulturn odnos prema drugim jezicima i narodima.

SADRŽAJI PROGRAMA

I Književnost i lektira 60

Teorija književnosti

Pojam i naziv književnosti; književnost kao umjetnost; književnost i druge umjetnosti; usmena i pisana književnost; uloga književne umjetnosti u društvu; književnost i proučavanja književnosti: teorija, istorija i književna kritika.

1. Vrste umjetnosti
2. Književnost kao umjetnost riječi
3. Nauka i književnost
4. Književni rodovi i vrste (osnovni pojmovi)
5. Književnoumjetnički tekst, Musa Ćazim Ćatić (izbor)
6. Struktura umjetničkog teksta (izbor)
7. Pripovjedački umjetnički tekst (izbor)
8. Poezija i stvarnost (izbor)
9. Pjesnik, njegov svijet i jezik (izbor)
10. Pripovjedač i pripovijedanje (izbor)
11. Svete knjige: Kur'an, Biblija...

Književnostilske formacije

Antička književnost

Osnovne informacije o razvoju, vrstama, tematici, predstavnicima i osobenostima antičke grčke i rimske književnosti

1. **1.Uvod u antičku književnost**
2. Mitska osnova antičke književnosti – najpoznatiji grčki mitovi
3. Odlike i podjela epske poezije, lirike i drame
4. Homer: „Ilijada“ (odlomak)
5. Homer: „Odiseja“ (odlomak)
6. Sofokle: „Antigona“
7. Eshil: „Okovani Prometej“ (izbor)
8. **Odlike i predstavnici rimske književnosti**
9. Vergilije: „Eneida“ (odlomak)
10. Plaut: „Tvrđica“ (odlomak)

Stara književnost istočnih naroda

Osnovne informacije o razvoju, vrstama, tematici, predstavnicima i osobenostima književnosti starog vijeka i arapskoj i perzijskoj književnosti

1. „Ep o Gilgamešu“
2. Firdusi: „Šahnama“, (odlomak „Rustem i Surhab“)
3. „Hiljadu i jedna noć“ (izbor)
4. **Klasici arapske i perzijske književnosti** (uvod)
5. Hajjam: „Rubaije“
6. Sadi: „Đulistan“ (odlomak)

Narodna (usmena) književnost

Poetika usmene književnosti, intenzivnost kolektivnih osjećanja i mišljenja. Proces oblikovanja usmenih tvorevina. Usmeni stvaralac kao predstavnik svoje sredine. Odnos: stvaralac – djelo – slušaoci; identifikovanje slušaoca sa kazivačem; odgoj usmenim putem, pjevač kao čuvar društvenog, moralnog i nacionalnog identiteta. Historijsko predanje.

Tipologija jednostavnih usmenih oblika. Trajnost vrsta usmene književnosti, njihova osnovna obilježja i razlike u funkciji. Tematski krugovi epske poezije. Junaci kao vaspitni uzori svoje sredine. Narodna poezija kao usmena historija višeg reda u formiranju i trajanju historijske svijesti – sa širim izborom usmene poezije i proze.

1. Epska pjesma: „Budalina Tale“
2. Epska pjesma, Avdo Međedović: „Ženidba Smailagić Meha“
3. Epska pjesma: „Đerzelez Alija, carev mejdandžija“
4. Lirska pjesma: iz antologije Saita Orahovca: „Stare narodne pjesme Bošnjaka“ (izbor)
5. Lirsko-epske vrste
6. „Hasanaginica“
7. „Smrt Omera i Mejreme“
8. Usmena proza (narodna pripovijetka, bajka i basna) - Aiša Softić: „Usmena proza Bošnjaka“, (basne, bajke, novele, šaljive ptiče i anegdote)
9. Poslovice i izreke - Ismet Rebronja, Medisa Kolaković: „Budi nešto, da ne budeš ništa“, (antologija bošnjačkih izrečica iz Sandžaka)

Srednjovjekovna književnost 7

Počeci slavenske pismenosti. Najstarija slavenska pisma; najstariji spomenici južnoslavenske kulture.

1. Odlike i vrste srednjovjekovne evropske književnosti
2. Počeci slavenske pismenosti, južnoslavenska srednjovjekovna literatura
3. Bosanska srednjovjekovna književnost, Zapisi sa stećaka, Povelja Kulina-bana.

II Jezik (51 časova)

Standardizacija jezika

Jezička standardizacija. Bosanski književni jezik. Književnojezičke varijante. Nestandardni jezički varijeteti.

- Zavičajni govor i književni jezik
- Riječi iz mog zavičaja (lokalna leksika – sakupljanje i pravljenje rječnika lokalne leksike)

1. Jezik kao sredstvo sporazumijevanja
2. Jezici u svijetu
3. Jezička norma i standardizacija
4. Jezik i njegova struktura

Fonetika i fonologija

Jezik kao sistem znakova. Fonetika i fonologija. Glasovi i foneme. Slog. Morfologija. Riječi i morfeme. Vrste morfema. Tvorba morfema. Morfofonološke alternacije i njihova uloga u promjeni i tvorbi riječi.

1. Fonetsko – fonološki nivo
2. Nastanak i dioba glasova
3. Jednačenje suglasnika po zvučnosti i mjestu tvorbe
4. Gubljenje suglasnika i palatalizacije
5. Jotovanje
6. Alternacije- je/- je/-i/-e

Ortoepija i ortografija

Akcentatski sistem bosanskog književnog jezika (i njegovo obilježavanje). Služenje rječnikom za utvrđivanje pravilnog akcenta.

1. Ortoepija i ortografija
2. Akcentat i postakcentatske dužine, akcentatske vježbe

Pravopis

Osnovni principi pravopisa bosanskog književnog jezika. Pravopisi i pravopisni priručnici.

1. Pravopisne odredbe pisanja **h i j**
2. Pravopisne odredbe pisanja **č,ć,dž i đ**
3. Tačka, zarez, tačka – zarez
4. Upitnik, uzvičnik, tri tačke
5. Pisanje velikog i malog slova
6. Sastavljeno i rastavljeno pisanje
7. Apostrof, crta, crtica, dvotačka, geminacija i kosa crta
8. Navodnici i polunavodnici

Historija jezika

1. Historija jezika do kraja 15. stoljeća

Jezik u upotrebi

Artikulacija glasova, jačina, visina, boja glasa. Izražajno kazivanje napamet naučenih kraćih proznih i dijaloških tekstova. Korištenje zvučnih zapisa u podsticanju, procjeni i snimanju izražajnog čitanja, kazivanja i recitovanja. Stilske vježbe. Domaći pismeni zadaci.

1. Tipovi vezanog teksta
2. Domaće pismene vježbe
3. Izrada pismenog zadatka
4. Govorne vježbe
5. Izražajno kazivanje napamet naučenih kraćih proznih i dijaloških tekstova
6. Rečenica kao komunikaciona i gramatička jedinica
7. Morfemsko – morfološki nivo

Način ostvarivanja programa

Budući da u odgojno – obrazovnom sistemu jezik i književnost imaju primarnu ulogu, njegovanje jezika je od najvećeg značaja u razvoju kulture jednog naroda. Kao nastavni predmet jezik se, s toga, ne proučava da bi sam sebi bio svrha, nego kao predmet koji pomaže u cjelokupnom razvoju i obrazovnom procesu učenika.

Nastavom bosanskog jezika i književnosti učenike osposobljavamo za komunikaciju bez koje ne mogu spoznati ni sebe, ni svijet oko sebe. Ta im komunikacija opet, omogućava da pristupe nacionalnoj i svjetskoj kulturi putem govorne i pisane riječi.

Potpunije ovladavanje tim komunikacijskim sredstvom čini učenike sigurnijim primaocima odgojnih poruka. Istovremeno kod učenika razvijamo ljubav prema jeziku i narodu koji se tim jezikom izražava i ostvaruje svoja kulturna dobra; podstičemo želju za spoznavanjem, učenjem i što sigurnijom upotrebom tog jezika, ali i volju da se vlastitim naporima i mogućnostima ta želja ostvaruje kao pozitivan, tolerantan i kulturnan odnos prema drugim jezicima i narodima.

Nastava jezika treba da se izvodi u najužoj povezanosti s književnim tekstom. Ona ima svoj sadržaj, svoje metode i svoj cilj, spaja misaone, osećajne, funkcionalne i estetske momente jer je jezik, kao najsavršenije sredstvo sporazumijevanja, vezan za misao, pa su mišljenje i jezik u stalnom jedinstvu. Promatranjem tekstova u pismenom ili usmenom emitiranju, učenici zapažaju jezičke činjenice i njihova obilježja, razvijaju logičko zaključivanje i apstraktno mišljenje, nužno za spoznaju jezičkih zakona i pravila, odnosno lingvističko mišljenje, koje učeniku omogućava razlikovanje nelingvističkih od lingvističkih pojava u upotrebi jezika (npr. prepoznavanje logičkog sadržajnog, semantičkog, sintaksičkog, obavještajnog plana rečenice). Sve to nužno uključuje stjecanje znanja o jeziku uopće, odnosno osnove opće lingvistike i osnove znanosti o našem jeziku, tj. fonetiku, fonologiju, morfologiju, tvorbu riječi, sintaksu, leksiku, stilistiku, ortografiju, ortoepiju, dijalekte i historiju jezika.

Usmeno i pismeno izražavanje u okviru našeg standardnog jezika zauzima, nesumnjivo, važnu ulogu. Konkretan doprinos jednog i drugog vida izraza, koji stoje u neraskidivoj vezi, ogleda se u osposobljavanju učenika za pravilnu usmenu i pismenu komunikaciju standardnim jezikom, u razvijanju kulture njihovog izražavanja, jezičkog mišljenja i svijesti o višestrukome značaju i ulozi jezika. Iako je na prvom mjestu osposobljavanje učenika za pravilnu upotrebu standardnog jezika, među zadacima nastave našeg predmeta je i to da se učenici, u određenoj mjeri, upoznaju sa svim oblicima našeg jezika.

Učenike valja upoznati sa pravilima sastavljanja i stiliziranja tekstova, tj. opskrbiti ih znanjem o teoriji sastavljanja (vrste tekstova), tekstovnoj lingvistici (nadrečenično jedinstvo teksta), stilistici (poetska i lingvistička stilistika, funkcionalni stilovi) i retorici (osnove govorništva).

Sve vrste govornih i pismenih vježbi su u funkciji pouzdanog jezičkog ispoljavanja. Zato punu praktičnu prikladnost imaju gramatičke, akcenatske, ortoepske, dikcijske, leksičke, semantičke, pravopisne i stilske vježbe; opisivanje, pripovijedanje, raspravljanje itd. Programskim sadržajima iz područja jezika u upotrebi, omogućeno je da se integrirano pristupi jezičkim i književnim sadržajima, da se uspostavi korelacija. Osnov ove korelacije je vezani tekst.

Ove vježbe i oblici rada osposobljavaju učenike da se uspješno koriste svim komunikacionim ulogama, da izgrađuju svijest o jeziku, njegovoj funkciji i ljepoti, te da budu govornici, slušaoci, čitaoci i kreativci na polju pisane riječi.

S obzirom na mnoštvo autora i naslova, u želji da se učenicima olakša stjecanje znanja, predlažemo jezgrovite panoramne preglede pojedinih književnih razdoblja i njihovih predstavnika, gdje god je to opravdano, da bi ostalo vremena za velike pisce i značajne teme općenito.

Nastavnik se mora truditi da kod učenika izgradi čitalačke navike i da ih motivira da kao aktivni čitaoci pročitaju bar glavninu planiranog književnog fonda.